

Դ . Թագուրութեան + . (ի գ . 35) . “ Այլ ըստ
ուժի իւրում ետուն զարծաթ և զոսկի , • յոյն ,
շու սով : ”

Ա . Մուսայուր + . (Ե . 24) . “ Եզիւ և Յերեմիա
և Յովհիա և Իդիել , • + զօրաւորք , • յոյն , • բ + :
Բ . Եւր . (Ժ . 3) . “ Եւ արդ որպէս կամիս
արի և իւզ զսոս օրինօքն տեառն Վասուծոյ , •
յոյն , Երիւա . Փօթեաւու :

Նէկ . (Գ . 31) . “ Ի մէջ դրան ջրպիսին կա-
լսն քիւդիտ և մեծատունք քաղաքին , • յոյն ,
Դարբին + , • լու շահաւագին : ”

— (Ե . 10) . “ Դարձուցուք այսօր զանդաս-
տանս , զայդիս և զմիթենիս չուռնի գոցա , • յն .
Դարբին :

Եսթիր (Դ . 7) . “ Մուրմքէ եցոյց նմա գէիւն
որպէս և լեալ էին , • յոյն , Եւրու :

— (Թ . 15) . “ Եւ իւրեան արտ չորեկհարիւր ,
և ոչինչ յափշտակեցին , • յոյն , առանին կամկո-
տորեցին :

Յարդիլ . (Ճ . 8) . “ Ի ցնծութիւն և յուրախու-
թիւն որդւոցն Խորայելի և ՚ի բարեւին , • յոյն ,
Բայբունին :

Ա . Մուսաք . (Դ . 47) . “ Ընեցին զորու-
թիւնն , և ունչ էր ՚ի ներքս տաճարին , • յոյն ,
Եւ իւլ :

— (Ժ Գ . 32) . “ Թագ առ զափացւոյն , և
արար համար մեծամեծայերկիք , • յն . հարուսած :

— (Ժ Գ . 34) . “ Եւ որ ինչ միսնդամ պէտք
էին իւրեան՝ հասուարպելւոմ յօրինեաց զնոսա , •
յոյն , ՚ի հասուարպելիւն նոյն :

Բ . Մուսաք . (Ժ Բ . 36) . “ Այլ Եւրեան նոյն ,
իրեւ երկայնագոյն լինէր նոցա մարտ պատերազ-
մի , • յոյն , Եւրեան :

Յերեքտասան գլուխն ՚ի թուահամարն 3 և 7
փոխանակ Ըիմնէ Մէնեղասոս գրէն յունացն աս-
տուած աշունչ մատին անք :

Սալմո . (Ճ Խ Դ . 13) . “ Խաշինք նոցա բազմա-
ծիք են և բազմանան ՚ի գնացս իւրեանց , և անդ
նոցա պարարտք են , • յոյն , անդասա + :

Եւսոյի . (Ժ Ե . 4) . “ Ալան այնորիկ Եւսոյ Մո-
վսրացւոցն գոչէ , և անձն իւր ծանիցէ , • յոյն ,
Եւսոյ :

Ուշեկ . (Ժ Գ . 9) . “ Ես իրեւ զադի պազա-
խայծ , յինէն գտաւ պառուզ ՚ի քեզ , • յոյն , գէն
կամ զբաւէնի :

Աման . (Բ . 4) . “ Որք նեղէիք զտնանին ընդ
առաւասա , և զրկէիք զաղքասա Եւրեւուայ , • յոյն ,
Եւրեւ :

Մէնէ . (Զ . 11) . Կյէթէ արդարացի Լուսա-
անօրէնն , և պայուսակաւ կշուոց նենդութեան , •
յոյն , ՚ի իւլաւ :

Ուշէ . (Ա . 20) . “ Արագուստ ծառաւգէւց
զիս սուր , որպէս և մահ ՚ի ներքուստ , • յոյն ,
անդասագէւց :

— (Բ . 19) . “ Արի ՚ի խոստվանութիւն ՚ի
Դէւրի , ՚ի սկիզբն ՚ի գլուխ գահաց քոց , • յոյն ,
Դահաւա :

Հ . Գ . 2.

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԵՂԱԲԱԾԽՈՒԹԻՒՆ

Երէիր :

Երկանից երեսը փալփըլող անթիւ
անհամար լուսաւորաց մէջէն մոլորակ
ըսուած աստղերէն մէկն ալ երկիրս է ,
ուր կը բնակինք , որ ուրիշ մոլորակաց
այէս ինքն իրմէ լցո չունի և արեւէն
կ'առնու իր լցոն ու ջերմութիւնը , ուսւ
կից 83 միլիոն մզոն հեռու է և անկեց
1,410,559 անգամ պղտիկ է :

Իսյոց խօսքերնիս կարգաւ մը առաջ
վարելու համար , և ընթերցողաց դիւ-
րահասկանալի ըլլալու համար , երկիրս
երկու կերպով կը նկատենք , մէյմը ըստ
ուսումնական կամ չափաթերական մա-
սմին , մէյմըն ալ ըստ բնական մասմին : Լու
առաջին բաժանմունքէն սկսեալ՝ քննենք
հոս երկրիս ձեր , մեծութիւնը և գիրքը :

Չւ Երէիր : — Երկրիս ձեսյն վրայ
հիները այնպիսի կարգէ դուրս ու տը-
ղայական կարծիքներ ունեցեր են , որ
մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս երկար
ատեն այս կարծիքները պաշտպանողներ
ալ գտուեր են : Լուջին և հասարակ
կարծիքն այն եղաւ ինչ որ առջի բերան
մարդուս աչքը կը տեսնէ . այսինքն եր-
կիրս տափարակ մակերեսոյթ մըն է . և
որովհետեւ որ կողմն ալ որ կ'երթային
զիմացնին վերջապէս ծով կ'ելլէր , կար-
ծեցին թէ երկրիս չորս դին ջրոց ան-
դունդ մը պաշարեր է , ուսկից ամէն
առաւատ արեւը կ'ելլէ , ու ամէն իրիկուն
մէջը կ'ընկզմի : Լու որովհետեւ արեւը
ծագելու ժամանակ՝ երկնքի աստեղաց
լցուր կամաց կամաց կը նուազի ու չեն
տեսնուիր , երեակայեցին որ անոնք ալ
մէյմէկ ջահ ըլլան որ գիշերները միայն
կը վառին , և այնչափ ձէթ ունին որ
մինչեւ առաւատ կը բաւէ :

Եղան ոմանք ալ որ երկիրս կոնքաձե-
է ըսին , որպէս զի կարող ըլլայ զնուրը
զապէլ որ դուրս չի թափի . ոմանք ալ

քառակուսի խորանարդ է կ'ըսէին, զոր
մեր Վնանիա շիրակացին ալ կը յիշա-
տակէ ըսելով՝ թէ “Օ երկիր ոմանք
ասացին թէ ձեացեալ է իբր սկուտեղ,
ոմանք ասացին իբր զգունտ, և այլք որ
պէս քուեայ երկեաւան բիմ . . . այսինքն
վեցկողմեան : Ամանք ալ կ'ըսէին թէ
երկիրս կիսաշրջանակ է, ուրիշները՝
թէ սեղանաձեւ է, ոմանք՝ թէ պար-
ստկի ձեալ է, որուն մէջտեղի լայնու-
թիւնը կամ ծոցը դէպ 'ի հիւսիս ու
հարաւ կը ձգի, իսկ նեղ կողմը դէպ 'ի
արեւելք ու արևմուտք : Ո արենիս կ'ը-
սէ թէ ռամիկ ժողովաւրդը առ հասա-
րակ երկիրս լայնատարած մակարդակ
բոլորաձեւ կը համարէր : Այս մաքիս
վրայ էին նաև լակտանտիս և ուրիշ
եկեղեցականու արտաքին մատենագրաց
շատերը . բայց միանգամայն ոմանք կ'ը-
սէին ալ թէ երկիրս դէպ 'ի խոր ալան-
քաւ արմատ ձգած է, ոմանք թէ սիւ-
նաձեւ խորունկը մոտած է, կամ թմբուկի
նման գլանաձեւ է, կամ կոնաձեւ է, և
կամ թէ տապակի ու գոգեալ սկաւառա-
կի նմանութեամբ է : Ամանք ալ կ'ըսէին
թէ նաւակաձեւ է, որպէս զի կարսողը-
լայ ջուրին երեսը լողալու, ուրիշներն
ալ այլ և այլ կարծիք ունեցան իւրա-
քանչիւր ըստ իրեն երեւակայութեանը :

Կողմաս եգիպտացին որ Քրիստոսի
վեցերորդ դարուն ատենները ծաղկե-
ցաւ, իրեն Քրիստոնէական տէղագրու-
թեան լսուած զրբին մէջ կ'ըսէ թէ եր-
կիրս երկայնաձեւ զաշտ մըն է պարապա-
պատ, և երկինքը կամարաձեւ անոր վրայ
ձգուած . և իրեն այս ինքնատեղծ կար-
ծիքը այնչափ տաքութեամբ կը պնդէր
որ հազիւ թէ քրիստոնէայ անուան ար-
ժանի կը համարէր զանոնք որոնք որ
Պտղոմէոսի զրութեանը կը հետեւէին,
ու երկիրս կլոր կը սեպէին : Անքը երկիրս
հիւսիսային կողմը մէկ մեծ լեռ մը կը
գնէր, որուն չորս դին արեւն ու լուսինը
կը պտըտին, և այսպէս կը ջանար բա-
ցատրել եղանակաց փոփոխութիւննե-
րը, օրերուն երկարութիւնն ու կար-
ծութիւնը, արեւուն և լուսնի խաւար-
մունքները, և այլն :

Վհա այսչափ զանազան կարծիքներ
եղան երկրիս ձեռյն վրայ . բայց հին ի-
մաստասիրաց մէջէն շատեր ալ եղան որ
երկիրս գնտաձեւ վարդապետեցին . ո-
րոնց մէջ գլխաւորներն են Պղատօն,
Արիստոտէլ, Խիկերոն և ուրիշները . և
ամէնքէն ետքը Պտղոմէոս աղեքան-
դրացի քաջ աստեղպաշխը Քրիստոսի
երկրորդ դարուն մէջ, որ աստեղաց վրայ
ըրած զննութիւններէն հաստատեց եր-
կրիս կլոր ըլլալը : Հիմայ երկրիս ձեռյն
գնտաձեւ ըլլալը ոչ միայն կարծիք չէ,
այլ անտարակուսելի ճշմարտութիւն
մըն է անբաւ փորձերով ապացուցուած,
որոնցմէ գլխաւորները միայն հոս զնենք.

Ա . Խրկիրս արևելքէն դէպ 'ի արև-
մուտք կլոր է, և փոխադարձաբար . վասն
զի այն երկիրները որ դէպ 'ի արևելք են՝
նկատմամբ իրենց դէպ 'ի արևեմուտք է.
զող երկիրներէն առաջ արևեռն ու ա-
տեղաց ծագումն ու մուտքը կը տեսնեն.
թէ որ երկիրս տափարակ ըլլար՝ ան ա-
տեն պէտք էր որ արեւ ծագածին պէս
ամէն կողմէն ալ անխափան տեսնուեր,
ինչպէս մէկ մեծ որաչի մը ծայրը Ճրագ
մը զրած՝ ամէն կողմանէ կը տեսնուի :
Բայց մենք ամենօրեայ փորձով այս բա-
նիս հակառակը կը տեսնենք . վասն զի
այն քաղաքները որ նկատմամբ մեզի
դէպ 'ի արևելք են՝ մեզմէ առաջ արե-
ւուն ծագումը կը տեսնեն, նոյնպէս այն
երկիրներն ալ որ նկատմամբ մեզի դէպ
'ի արևեմուտք են՝ մեզմէ ետև արևուն
ծագումը կը տեսնեն, նոյնպէս է նաև
արևուն մանալը : Աւատի օրինակի հա-
մար, այն քաղաքներն որ իրենց միջօրէն
Լոստանդնուպօլսոյ միջօրէն 15 աս-
տիճան կամ թէ 900 աշխարհագրական
մղոն հետու է դէպ 'ի արևելք, արեւ ա-
նոնց Լոստանդնուպօլսէն ժամմը առաջ
կը ծագէ, ու ժամմը առաջ ալ կը մտնէ .
նոյնպէս ալ որ քաղաքներուն միջօրէն
որ Լոստանդնուպօլսոյ միջօրէն 15 աս-
տիճան կամ թէ 900 աշխարհագրա-
կան մղոն դէպ 'ի արևեմուտք է, նոյն տե-
ղուանքը արեւը Լոստանդնուպօլսէն ժամ
մը վերջը կը ծագէ ու կը մտնէ . նոյն-
պէս իմանալու է աստեղաց ծագմանն ու

մաից համար ալ : Այս բանիս ուրիշ պատճառ չենք կրնար տալ բայց եթէ երկրիս ձեղյն գնտաձեռութիւնը արեւելքէն դէպ 'ի արևմուտք , և փոխադարձաբար . և նիւթական փորձով ալ կը տեսնենք որ եթէ գնտի մը վրայ Ճարագ մը պարտոցընելու ըլլանք , կը տեսնենք որ որչափ լցուը մէկ կողմանէ առաջ կ'երթայ գնտին վրայ , նոյնչափ մէկալ կողմանէ կը նուազի ու մթութեան մէջ կը ձգէ անցած տեղուանքը :

Բ . Երկիրս հիւսիսէն դէպ 'ի հարաւ ալ կլոր է , և փոխադարձաբար . վասն զի թէ որ մէկը հիւսիսէն դէպ 'ի հարաւ ճամբորդութիւն ընէ առանց խոտորելու , կը տեսնէ որ իր հորիզոնը անդադար կը փոփոխի և որչափ առաջ կ'երթայ այնչափ հարաւային կիսագընտոյն վրայ եղած աստղերը հետզետէ իր հորիզոնին վրայ կը բարձրանան ու նոր նոր աստղեր կը սկսին երևնալ . իսկ հիւսիսային աստղերը երթալով կը ցածնան ու հետզետէ աներեւոյթ կ'ըլլան . և ընդհակառակն հարաւէն դէպ 'ի հիւսիս դառնալով հարաւային աստղերը կը սկսին խոնարհիլ ու հիւսիսայինները բարձրանալ : Այս բանս զգալի կերպով բեկուական աստեղաց վրայ կը տեսնուի . վասն զի որչափ որ մէկը վաթսունական մղոն դէպ 'ի բեկուները առաջ կ'երթայ , այս աստղերը մէյմէկ աստիճան իր հորիզոնին վրայ կը բարձրանան . ուստի որչափ որ մէկը դէպ 'ի բեկու մատենայ , այնչափ բարձր կ'երեւայ իրեն այն բեկու , մինչեւ զլխուն վրայ կու գայ նոյն բեկուը թէ որ ուղղակի անոր տակն ըլլայ : Այս ինչ է այս բանիս պատճառը . թէ որ երկրիս ձեղ տափարակ ըլլար , որչափ ալ մեծ ու ընդարձակ ըլլայ , մէկ ծայրէն մէկալ երթալով երկնքին երեսը եղած լուսաւոր մարմինները տեսնելու համար մեզի արգելք պիտի ըլլալար , ուրեմն կը հետեւ որ երկիրս կլոր պիտի ըլլայ՝ որ կ'արգելու երկնքին երեսի աստղերը բոլորը մէկէն տեսնելու :

Գ . Երկիրս չէ թէ միայն արեւելքէն դէպ 'ի արևմուտք ու հիւսիսէն դէպ 'ի հարաւ գնտաձեւ է , այլ ամէն

կողմանէ ալ գնտաձեւ է , որ հետագայ պատճառներով կը ցուցուի :

ա . Ինդարձակ դաշտի մը մէջ , կամ որ նոյն բանն է՝ ծովով ճանապարհորդութիւն ընելով , քանի որ մէկը չենքերէ ու լեռներէ կը հեռանայ , 'ի սկզբան անոնց ստորին մասունքներն ալ հետզէտէ կ'աներեւութանան , մինչեւ անոնց գագաթանց ծայրերն ալ բոլորովին չեն տեսնուիր : Այս ընդհակառակն՝ մէկը դէպ 'ի բարձր աշտարակ մը կամ լեռ մը ճանապարհորդելով , նախ անոնց գըլտւին ու ամենէն բարձր մասունքները կը սկսի տեսնել , և որչափ անոնց կը մօտենայ՝ այնչափ ստորին մասերն ալ հետզէտէ երեան կու գան , ինչուան բոլորովին տեսանելի կ'ըլլան : Այս բանս անկարելի էր որ այսպէս ըլլար , թէ որ երկիրս՝ որուն վրայ են այս ամէն առարկաները և որուն վրայ դիտողը կը շարժի , մակարդակ ըլլար ու կլոր ըլլար : Այսպէս՝ ծովկեզերը կեցած՝ հեռուեն նաւու մը ամենէն առաջ կայմերուն ծայրերը կը տեսնենք , իսկ բուն նաւը ոչ մեծամեծ դիտակներով ալ կը նամակ տեսնել , ինչուան որ կայմերը ամբողջ չի սկսին տեսնուիլ , ու ամենէն ետքը բուն մարմինը կը տեսնուի : Այսպէս գարձեալ՝ նաւ մը որչափ որ ցամաքէն կը հեռանայ , նախ կը սկսի բուն մարմինը աներեւոյթ ըլլալ , այսպէս որ հեռուեն կը կարծես թէ նաւը կամաց կամաց ծովը կ'ընկղմի , ետքը կայմերը ու կայմերուն ծայրերը կ'աներեւութանան , մինչեւ որ բոլորովին նաւուն և ոչ հետք մը կը մնայ : Ունէ որ երկիրս տափարակ ըլլար ու կլոր ըլլար , հետեւապէս ծովն ալ պէտք էր որ տափարակ ըլլար , որով հարկ էր որ հետուէն նաւուն թանձր մարմինը ինչուան վերջն երեար քան թէ բարակ կայմերը . ուրեմն ըսել է թէ ծովուն մակերեւոյթը երթալով իր ուղղութենէն կը շեղի , այսինքն կը կլորի :

բ . Երկիրս ամէն կողմանէ կլոր ըլ-

լաղուն մէկ ապացոյցն ալ իրեն բողոքաձեւ ստուերն է, որ լուսնին վրայ կը տեսնենք երբոր լուսնի խաւարման ատեն երկիրս արեւուն ու լուսնին մէջ տեղը կ'իյնայ : Ինդհանրապես խօսելով՝ ամէն մարմին իրեն նման շուք կը ձգէ, վասն զի նոյն մարմինէն կը պատճառի . քաւակուսի մարմին մը ոչ երբէք կլոր շուք կը ձգէ, կլոր մարմին մըն ալ ոչ երբէք քաւակուսի շուք կը թողու : Դրդ երկիրս արևէն լուսաւորուելով իրեն ետեր մեծ շուք մը կը թողու ընդարձակութեան մէջ . լուսինը իրեն բնական շարժմամբը երբոր այս շուքին կը հանդիպի ու մէկ կողմէն մէկալ կողմը կ'ուզէ անցնիւ, հարկ է որ այն շուքին մէջ ընկզմի, որով մեզի խաւարած կ'երեւայ լուսինը : Ի՞այց այս չէ հոս դիտելիքնիս . հապա երբոր լուսինը այս շուքին մէջ կը սկսի մտնել, կամ թէ երբոր այս շուքին կը սկսի դուրս ելլել ինչ կը տեսնենք որ լուսնին սկաւաւակին վրայ զարկած շուքը կլոր վերջացած է և ոչ թէ ուղղագիծ : Դ ուսինը այս շուքին մէջ թէ վարէն մանէ, թէ վերէն, թէ քովընտի, և թէ որ կողմանէ ալ մտնելու ըլլայ, կը տեսնենք որ իրեն երեսը զարկած շուքը միշտ կլոր կը վերջանայ . ուրեմն թէ որ ստուերը կլոր է, պէտք է որ այն ստուերը պատճառող մարմինն ալ, որ է երկիրս, կլոր ըլլայ :

Ի՞այց մէկը կրնայ այս բանիս գէմառարկելթէ այն բարձր լեռները ու խոր անդունդները և ընդարձակածաւալ դաշտերը երկրիս ամէն կողմանէ կլոր ըլլալուն արգելք չ'էն ըներ : Դ յս աւարկութեանս պատասխան կու տանք թէ երկրիս վրայի ամենէն բարձր լեռն ալ, որ է Հաւալակիրի՝ Հնդկաստանի ու Ղիպէթի մէջ տեղը, որ ծովուն երեսէն 24,764 գաղղիական ոտք կամ թէ 8044 մեղը բարձրութիւն ունի, իր մեծագոյն շրջապատին հետ և ոչ այս համեմատութիւնն ունի, և իր առանցքին հետ և ոչ այս համեմատութիւնը : Դ բուեստական գնտի

մը վրայ, որուն շրջապատը 21 ոտք ըլլայ, կամ թէ 6½ ոտնաչափ տրամագիծ ունենայ, Տաւալակիրի լեռը այնպէս կը համեմատի, ինչպէս մէկ աւազի հատիկ մը որ կէս գծաչափ տրամագիծ կամ հաստութիւն ունենայ : Որով կը տեսնենք որ երկրիս վրայի խորտութորտութիւնը մը վրայ եղած խորտութորտութեանը կը համեմատի, վասն զի նարինջը յանհունս աւելի խորտութորտ է քան թէ երկիրս . ՚ի վերայ այսր ամենայնի նարինջը իր կլորութենէն չելլեր, ապա ուրեմն ևս առաւել երկիրս ալ իր բարձրաբեր լեռներովն ու խոր անդունդներով մը մազի մը չափ իր կլորութիւնը չ'է կորաբնցներ :

Շ . Երկրիս կլորութեանը ուրիշ ապացոյց մըն ալ այս կրնայ ըլլալ որ կը տեսնենք արեր, լուսինը, մոլորակները և ուրիշ երկնային մարմինները որ կլոր են ու իրենք իրենցմէ ընդարձակութեն մէջ կեցեր են . իսկ արդ երկիրս ալ այն երկնային մարմիններէն մէկն ըլլալով կրնայ և պէտք է որ ինքն ալ կլոր ըլլայ, որով հարկ ըլլապար կարծել Հնդկաստանցոց հետ թէ երկիրս չորս փիլ կը վերցնեն :

Շ . Երկրիս կլոր ըլլալը աւելի լաւ ալ հաստատուեցաւ կտրիճնաւարկուայ փորձովը, որոնք Դմերիկայի գիւտէն ետելյանդգնեցան երկրիս բոլորտիքը պըտըիլ : Դ սմնք մեծ ովկիանոսի մէջ մի և նոյն շտկութիւնը բռնած երթալով, ներհակ կողմէն դարձան հասան այն տեղը՝ ուսկից որ ձամբայ ելեր էին : Ծակ որ երկիրս կլոր ըլլար, պէտք էր որ այս նաւարկուները երկրիս մէկ ծայըը հանէին ու նորէն ետ դառնային :

(ՄՆԱՑԱԽԱՆ ՈՒՐԻՇ ԱԿԴԱՄ)

ՅՈՒԼԻՍԻ ՀԱՆԵԼՈՒԿԻՆ ԷՐ ՑՈՐԵՑՆ